

О.В. ХУТОРЯНСЬКИЙ
(Київський національний університет
внутрішніх справ)

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 136 КК УКРАЇНИ

Проблеми безпеки громадян, охорони їх життя та здоров'я займають сьогодні один з пріоритетних напрямів у загальнодержавній правовій політиці. Кримінальний кодекс України здійснює охоронну функцію щодо вказаних цінностей. Так, ст. 136 даного кодексу встановлює кримінальну відповідальність за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Суб'єктивна сторона складу злочину характеризує психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно-небезпечного діяння і до його наслідків. Її характерними ознаками є вина, мета, мотив та емоційний стан.

Вина як ознака суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 136 КК України є умисною. Оскільки інтелектуальна ознака в даному злочині включає лише усвідомлення особою суспільно-небезпечного характеру свого діяння. Вольова ж ознака характеризується бажанням не надати допомоги особі, яка знаходиться в небезпечному для життя стані. Отже, злочин передбачений ч. 2 ст. 136 КК України може бути вчинений лише з умислом (прямим та непрямим) щодо діяння.

Натомість, ч.ч. 1, 3 ст. 136 КК України має матеріальний склад злочину, тобто передбачає настання наслідків. При юридичному аналізі зазначених злочинів, необхідно з'ясувати психічне ставлення особи не тільки до вчиненого нею діяння, а й до його наслідку. Треба зазначити, якщо стосовно діяння при ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані наявний прямий умисел, інтелектуальні ознаки його полягають в усві-

домленні суспільно-небезпечного характеру даного діяння. Під усвідомленням суспільно-небезпечного характеру свого діяння слід розуміти не тільки фактичну сторону того, що вчиняється, всіх обставин, що характеризують об'єктивні ознаки складу злочину, а й розуміння соціального значення діяння, його соціальної шкідливості. Передбачення в даному випадку має розпізнавальну особливість, конкретний характер, а також реальну можливість настання суспільно-небезпечних наслідків. Хоча даний наслідок передбачається як можливий результат ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, але в загальному вигляді передбачає розвиток причинного зв'язку між зазначеними об'єктивними ознаками. Суттєва особливість передбачення наслідків в даному випадку полягає у тому, що особа не спрямовуючи свою волю на досягнення наслідку, все ж таки свідомо допускає можливість його настання, при цьому її ставлення до нього проявляється в байдужості і відсутності розрахунку на його відвернення. Тобто, при ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані у суб'єкта злочину відсутня цілеспрямованість діяння на досягнення певного суспільно-небезпечного наслідку.

Висвітлюючи вольовий момент вчинення злочину, слід відмітити, що він полягає у небажанні суб'єкта злочину надати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Тому можна стверджувати, що ці складі злочинів характеризуються складною, тобто змішаною формою вини: умислом щодо діяння та непрямим умислом або необережністю щодо наслідків.

При необережній формі вини, тобто злочинній самовпевненості та злочинній недбалості, інтелектуальна ознака злочинної самовпевненості полягає у ставленні суб'єкта до суспільно-небезпечних наслідків. Залишаючи особу в небезпечному для життя стані, суб'єкт злочину не усвідомлює реального розвитку причинного зв'язку між своєю поведінкою і наслідками, хоча міг це зробити при обдумуванні можливих наслідків вчиненого ним діяння. Інтелектуальний момент при злочинній недбалості характеризується тим, що особа не передбачає наслідків, які можуть виникнути в результаті діяння. Об'єктивним критерієм злочинної недбалості є обов'язок особи передбачити наслідки вчиненого нею діяння, суб'єктивним — можливість їх передбачення. Вольова ознака злочинної недбалості щодо наслідків при ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані полягає в тому, що особа не використовує свої психічні та інтелектуальні здібності, при наявності такої можливості, для здійснення вольових дій з метою запобігання настанню суспільно-небезпечних наслідків.

Вірне визначення форми вини дає можливість визначити правильну кваліфікацію та відмежувати близькі за об'єктивними ознаками склади злочинів.

Для визначення суб'єктивної сторони, необхідна ще одна її ознака — бездіяльність повинна мати характер свідомого неприпинення небезпеки, суттю якого є усвідомлення особою, яка вчиняє злочин, можливості вчинення необхідних дій. В свою чергу усвідомлення можливості надати допомогу є неможливим без усвідомлення того, яка допомога необхідна потерпілому, які дії необхідно вчинити, щоб надати йому допомогу. Треба, щоб особа усвідомлювала необхідність надання допомоги незалежно від того, будуть її дії марними чи ні. В да-

ному випадку йдеться про заходи по усуненню небезпеки, що відомі суб'єкту. Коли певний засіб, при якому можна усунути небезпеку, є невідомим особі, то слід визнати, що суб'єкт не усвідомлював можливості надати допомогу шляхом застосування вказаного засобу. Тобто в даному випадку відсутній умисел, а тому — і суб'єктивна сторона ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, що свідчить і про відсутність в діях особи складу злочину.

Крім цього, необхідно ще з'ясувати фактативні ознаки суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 136 КК України: мету та мотив вчинення даного злочинного діяння.

Метою ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані є бажання винного ухилитися від надання допомоги потерпілому. Мотиви вчинення цього злочину можуть бути різними: уникнути кримінальної відповідальності, небажання затрудняти себе, байдуже ставлення до долі людини, егоїзм, небажання допомагати через брак часу, неприязнь до потерпілого, легкодухість, ревності, помста тощо, але на кваліфікацію вчиненого не впливають, однак враховуються при призначенні покарання.

Провівши дослідження та аналіз суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 136 КК України, можна зробити висновки, що, по-перше, спірним є питання щодо визначення ознак суб'єктивної сторони вказаного діяння. По-друге, кримінально-правова заборона ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані має подвійну форму вини, тобто — умисел (прямий і непрямий) щодо діяння та непрямий умисел або необережність (злочинна самовпевненість та злочинна недбалість) щодо наслідків.